

ЗРАЗКИ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

з навчальної дисципліни «*Основи синтаксичної номінації*»

Завдання 1. Схарактеризувати формально-синтаксичну та семантико-синтаксичну структуру двох простих речень. Розібрати їх за схемою в номінативному аспекті.

1. СИМЕТРИЧНО ЕЛЕМЕНТАРНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

1.1. Формально-синтаксична характеристика ПР

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ та його характеристика	АЛГОРИТМ РОЗБОРУ РЕЧЕННЯ
<i>Син намалював малюнок фарбами для мами.</i>	1. Підкреслити члени речення (головні та другорядні).
Просте двоскладне речення (охоплює підмет і присудок).	2. Схарактеризувати просте речення за будовою (за формально-синтаксичною ознакою).
Елементарне ПР (один граматичний центр (або одна предикативна основа); не містить ускладнювальних компонентів). Отже, речення містить один предикативний центр, то воно виражає одну предикативність, є монопредикативним .	3. Проаналізувати речення з огляду на його формально-синтаксичну елементарну / неелементарну структуру.
Намалював – дієслівний присудок має форму дійсного способу, синт. минулого часу; син – син. особа – 3-я ос. одн. Вивідна форма синтаксичної парадигми.	4. Аналіз форми синтаксичної парадигми. NB! П а р а д и г м а – сукупність усіх форм речення: синтаксично теперішні час – вихідна форма парадигми, всі інші вияви синтаксичного часу та способів – вивідні форми .
Підмет – син – однослівний (синтаксично простий), номінативного типу, морфологічно виражений іменником у Н. в.	5. Характеристика підмета за структурою (однослівного або підмета-словосполучення), установлення його морфологічних засобів вираження.
Присудок (намалював) – простий дієслівний (координований з	6. Характеристика присудка (простий дієслівний, складний

<p>підметом), виражений особовою формою дієслова чол. роду, однини.</p>	<p>дієслівний, складний іменний, складний ускладнений).</p>
<p>Усі поширювачі ПР – прислівного типу, зокрема: <i>намалював</i> (що?) малюнок – об’єктний прямий поширювач, виражений іменником у Зн. в. без прийменника; <i>намалював</i> (чим ?) фарбами – непрямий об’єктний поширювач у формі іменника в Ор. в. <i>намалював</i> (для кого ?) для мам – непрямий об’єктний поширювач, виражений іменником у Р. в. однини з прийменником <i>для</i>.</p>	<p>7. Схарактеризувати всі типи поширювачів за їхньої наявності: 1) прислівні – об’єктний поширювач (додаток), означальний поширювач (означення), обставинний поширювач (обставина), апозитивний поширювач (непоширена прикладка); 2) неприслівні поширювачі: дуплексиви (Діти знайшли зайченя <i>хворого</i>) та детермінант НВ! Указати морфологічні засоби вираження поширювачів</p>
<p>Неускладнене ПР.</p>	<p>8. Виокремити та схарактеризувати ускладнювачі (за їхньої наявності): а) сурядні ряди словоформ (однорідні члени речення); б) пояснювально-уточнювальні звороти / обставини; в) напівпредикативні звороти (відокремлені другорядні члени речення), виражені дієприкметниками / дієприслівниками / прикметниками та іменниками компонентами (здебільшого із залежними словами); г) суб’єктивно-модальні форми (вставні та вставлені компоненти, вигуки та модальні частки); д) вокативні компоненти (поширені та непоширені звертання).</p>
<p>Повне ПР.</p>	<p>9. Установити тип речення за наявністю / відсутністю необхідних для розуміння членів речення: а) повне ПР; б) неповне ПР</p>

	(контекстуальне / ситуативне / еліптичне).
Подільне.	10. Тип речення за поділом на члени речення: а) подільне; б) неподільне (комунікат, речення фразеологізованої структури).

1.2. Семантико-синтаксична характеристика ПР

ПР виражає одну ситуацію дійсності, тому воно є моноситуативним , простим елементарним за семантикою.	1. Установити, скільки ситуацій дійсності називає / номінує ПР: NB! а) одна ситуація – моноситуативне ; б) дві і більше ситуацій – поліситуативне
<i>Син (S) намалював (P) малюнок (O) фарбами (S) для мами (A).</i> ВИСНОВОК: ситуацію дійсності репрезентує одна основна пропозиція, оформлена реченнєво, тому ПР монопропозитивне .	2. Зазначити, скільки <i>пропозицій</i> (семантичних схем) репрезентує ПР. NB! Пропозиція ПР може мати два вияви: а) реченнєве оформлення, тобто предикат + суб'єкт, об'єкт, адресат, інструменталь, локатив (лише при дієсловах руху) –це основна пропозиція ; б) нереченнєве оформлення у вигляді зворотів, сурядних рядів словоформ, пояснювальних і вокативних конструкцій, суб'єктивно-модальних форм, А ТАКОЖ означального, апозитивного, обставинного, детермінантного і дуплексивного поширювачів – згорнута (прихована) пропозиція . NB! а) одна пропозиція – монопропозитивне ПР ; б) дві і більше пропозиції – поліпропозитивне ПР
Центральне місце в пропозиції посідає предикат дії (P дії), що	3. Визначити, яка синтаксема (мінімальна одиниця синтаксису) посідає в пропозиції центральну

<p>належить до лексико-семантичного класу «конкретна дія».</p>	<p>позицію; до якого лексико-семантичного класу вона належить.</p>
<p><i>Син</i> ($S_{дії}$ – хто ?) <i>намалював</i> ($P_{дії}$) (що?) <i>малюнок</i> ($O_{дії}$) (чим ?) <i>фарбами</i> ($I_{дії}$) (для кого ?) <i>мами</i> ($A_{дії}$).</p> <p>Синтаксемний склад ПР: намалював – $P_{дії}$ - лівобічна валентність: <i>намалював</i> (хто ?) син – суб’єктна синтаксема ($S_{дії}$) виражена іменником у Н. в. - правобічна валентність $P_{дії}$: - <i>намалював</i> (що ?) малюнок – об’єктна синтаксема зі значенням дії ($O_{дії}$), виражена іменником у Зн. в. без прийменника; - <i>намалював</i> (чим ?) фарбами – інструментальна синтаксема ($I_{дії}$), виражена іменником в Ор. в. однини. - <i>намалював</i> (для кого ?) для мами – адресатна синтаксема дії ($A_{дії}$), виражена іменником у Р. в. із прийменником <i>для</i>.</p> <p>ВИСНОВОК: основний предикат <i>намалював</i> є чотиривалентним.</p>	<p>4. Проаналізувати валентний (сполучуваний) потенціал предикати тобто яким саме іменниковим (субстанційним) синтаксемам «відкриває позицію» предикат: а) суб’єктна синтаксема – про кого / про що йдеться в реченні: (напр.: $S_{дії}$); б) об’єктна синтаксема: зі значенням дії або процесу ($O_{дії}$, $O_{процесу}$); в) адресатна синтаксема – кому призначена дія ($A_{дії}$); г) інструментальні синтаксема, тобто засіб або спосіб реалізації дії ($I_{дії}$); д) локативна синтаксема – L_1 та L_2 – на означення початкового або кінцевого пунктів руху. NB! 1. Морфологічний вияв іменникових синтаксем. 2. Скільки валентностей має предикат.</p>
<p><i>син</i> – ($S_{дії}$) ← намалював (($P_{дії}$) → ↓ - $O_{дії}$ (<i>малюнок</i>) - $I_{дії}$ (<i>фарбами</i>) - $A_{дії}$ (<i>для мами</i>)</p>	<p>5. Графічна схема синтаксемного складу речення</p>

ВИСНОВОК. Речення симетричне як за будовою (формально елементарне), так і за значенням (семантично елементарне)

2. ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ АСИМЕТРИЧНОЇ СТРУКТУРИ

2.1. Формально-синтаксична характеристика

<p>[Зачинивши браму], батько (підмет) повернув (присудок) до хати (обставинний поширювачів).</p>	<p>1. Підкреслити члени речення (головні та другорядні), виокремити ускладнювач структурної схеми, якщо він є.</p>
<p>Речення просте, двоскладне за будовою, містить підмет і присудок.</p>	<p>2. Схарактеризувати речення за будовою (за формально-синтаксичною ознакою).</p>
<p>Речення просте неелементарне (ускладнене напівпредикативним дієприслівниковим зворотом. Отож формально-синтаксична схема речення така: <i>Батько повернув до хати</i> – основний склад ПР + <i>зачинивши браму</i> – ускладнювальний компонент. АЛЕ оскільки речення містить один предикативний центр, то воно виражає одну предикативність, є монопредикативним.</p>	<p>3. Проаналізувати речення з огляду на його формально-синтаксичну елементарну / неелементарну будову.</p>
<p>Вивідна форма парадигми, оскільки дієслово присудок повернув має форму дійсного способу синт. минулого часу. Синт. особа – 3-я ос. одн.</p>	<p>4. Аналіз форми синтаксичної парадигми. NB! П а р а д и г м а – сукупність усіх форм речення: синтаксично теперішні час – вихідна форма парадигми, всі інші вияви синтаксичного часу та способів – вивідні форми.</p>
<p>Підмет (батько) однослівний, номінативного типу, виражений іменником у Н. в.</p>	<p>5. Характеристика підмета за структурою (однослівного або підмета-словосполучення), установлення його морфологічних засобів вираження.</p>
<p>Присудок (повернув) простий дієслівний, координований із підметом в роді та числі(ч. рід, одн.)</p>	<p>6. Характеристика присудка (простий дієслівний, складний дієслівний, складний іменний, складний ускладнений).</p>
<p>Прислівний поширювач: - <i>повернув</i> (куди?) до хати обставинний, виражений применниково-відмінковою формою «до + Р. в»</p>	<p>7. Схарактеризувати всі типи поширювачів за їхньої наявності: 1) прислівні – об’єктний поширювач (додаток), означальний поширювач (означення), обставинний поширювач</p>

	(обставина), апозитивний поширювач (непоширена прикладка); 2) неприслівні поширювачі : дуплексиви (Діти знайшли зайченя <i>хворого</i>) та детермінант NB! Указати морфологічні засоби вираження поширювачів
ПР, ускладнене дієприслівниковим напівпредикативним зворотом – зачинивши браму (традиційно – відокремленою обставиною часу, що виражена дієприслівниковим зворотом)	8. Виокремити та схарактеризувати ускладнювачі (за їхньої наявності): а) сурядні ряди слів (однорідні члени речення); б) пояснювально-уточнювальні звороти / обставини ; в) напівпредикативні звороти (відокремлені другорядні члени речення), виражені дієприкметниками / дієприслівниками / прикметниками та іменниками компонентами (здебільшого із залежними словами); г) суб'єктивно-модальні форми (вставні та вставлені компоненти, вигуки та модальні частки); д) вокативні компоненти (поширені та непоширені звертання).
Повне.	9. Установити тип речення за наявністю / відсутністю необхідних для розуміння членів речення: а) повне ПР ; б) неповне ПР (контекстуальне / ситуативне / еліптичне).
Подільне.	10. Тип речення за поділом на члени речення: а) подільне ; б) неподільне (комунікат, речення фразеологізованої структури)

2.2. Семантико-синтаксична характеристика ПР

Просте семантично неелементарне речення, що виражає дві ситуації дійсності (поліситуативне): <i>основна ситуація</i> (Батько повернув до хати) + <i>бічна ситуація</i> ([Батько] зачинив браму).	1. Установити, скільки ситуацій дійсності називає / номінує ПР: NB! а) одна ситуація – моноситуативне ; б) дві і більше ситуацій – поліситуативне
--	--

<p>ВИСНОВОК: бічна ситуація утворилася в результаті згортання самостійного ПР.</p>	
<p>У цьому реченні маємо дві пропозиції: <i>основна пропозиція</i> (батько повернув до хати) – оформлена реченнєво; <i>бічна пропозиція є згорнутим ПР</i>, що має нереченнєве оформлення у вигляді напівпредикативної дієприслівникової конструкції. ВИСНОВОК: ПР є поліпропозитивним.</p>	<p>2. Зазначити, скільки <i>пропозицій</i> (семантичних схем) репрезентує ПР. NB! Пропозиція ПР може мати два вияви: а) реченнєве оформлення, тобто предикат + суб'єкт, об'єкт, адресат, інструменталь, локатив (лише при дієсловах руху) –це основна пропозиція; б) нереченнєве оформлення у вигляді зворотів, сурядних рядів словоформ, пояснювальних- уточнювальних і вокативних конструкцій, суб'єктивно- модальних форм, А ТАКОЖ означального, апозитивного, обставинного, детермінантного і дуплексивного поширювачів – згорнута (прихована) пропозиція. NB! а) одна пропозиція – монопропозитивне ПР; б) дві і більше пропозиції – поліпропозитивне ПР</p>
<p>В основній пропозиції функціює <i>первинний предикат</i> (повернув – Р_{1 дії}) зі значенням руху. У згорнутій пропозиції вжито <i>вторинний предикат</i> (зачинити – Р_{2 дії}) зі значенням фізичної дії.</p>	<p>3. Визначити, які синтаксеми (мінімальні одиниці синтаксису) посідають в основній і згорнутій пропозиціях центральну позицію; до якого лексико-семантичного класу вони належать.</p>
<p>Синтаксемний склад основної пропозиції: - центральна синтаксема – предикат руху (повернув) – є двовалентним, оскільки відкриває місце для таких іменникових (субстанційних) синтаксем: а) <i>повернув</i> (хто?) батько – суб'єктна синтаксема руху (S_{руху}), виражена іменником в Н. в. б) <i>повернув</i> (куди?) до хати – локативна синтаксема зі значенням кінцевого пункту руху (L₂).</p>	<p>4. Проаналізувати валентний (сполучуваний) потенціал основного й вторинного предикатів, тобто яким саме іменниковим (субстанційним) синтаксемам «відкривають позицію» ці предикати: а) суб'єктна синтаксема – про кого / про що йдеться в реченні: (напр.: S_{дії}); б) об'єктна синтаксема: зі значенням дії або процесу (O_{дії}, O_{процесу});</p>

Синтаксемний склад згорнутої пропозиції:

Батько зачинив браму.

Центральне місце посідає вторинний предикат дії (зачинив – P_2 дії), що теж двовалентний, оскільки сполучається з двома іменниковими

(субстанційними) синтаксемами:

а) *зачинив* (хто ?) **батько** – суб'єктна синтаксема дії (S дії), яку мовець опустил, щоб не повторювати лексично тотожні компоненти;

б) *зачинив* (що ?) **браму** – об'єктна синтаксема дії, виражений іменником у Зн. В. без прийменника.

ВИСНОВОК: у семантико-синтаксичному аспекті речення

поліпредикатне (*зачинив* + *повернув*), але **моносуб'єктне** (*батько*)

в) адресатна синтаксема – кому призначена дія (A дії);

г) інструментальні синтаксема, тобто засіб або спосіб реалізації дії (I дії);

д) локативна синтаксема – L_1 та L_2 – на означення початкового або кінцевого пунктів руху.

NB! 1. Морфологічний вияв іменникових синтаксем.

2. Скільки валентностей має кожен предикат

Графічна схема (накреслити)

ВИСНОВКИ:

1. Просте речення є асиметричним, оскільки виражає одну предикативність (хоча містить ускладнювальний компонент), водночас є семантично неелементарним, поліситуативним, поліпропозитивним, поліпредикатним, моносуб'єктним.

2. Просте речення асиметричної структури, що є предметом аналізу, можна легко трансформувати в складне речення (формально-семантичні варіанти), зокрема:

– *Коли* батько зачинив браму, *то* ... (СПР часу);

– Батько зачинив браму, *і* він повернув... (ССР зі значенням часової послідовності подій);

– Зачинив батько браму – повернув він до хати (СБР зі значенням часової послідовності подій);

– Батько зачинив... *і* повернув... (Просте ускладнене речення із сурядним рядом присудків (традиційно – з однорідними присудками).